

מבצע "שומר החומות" כמודל לאי הבנת הנקרא

התוכניות הרב שנתיות של צה"ל – גם כאשר הן מציגות התפתחויות מרשימה על בסיס טכנולוגי, לצד ההצטיינות והארגון לחימה קטלנית-הרסנית – שורשיהן נעוצים עמוק בקרקע הלחימה התעשייתית – הן מציגות התפתחויות חשובות אבל אינן נותנות מענה למלחמה עתידית ושונה, זו שניצניה נראים כיום בלחימה של החמאס, החיזבאללה וגם דאע"ש, אל-קעידה והטליבן

תא"ל (במיל') גדעון אבידור

הקדמה

יש מכנה משותף למלחמה ולמבצע – שניהם מבטאים פעולה אלימה לכפיית רצון על אויב, אך יש ביניהם גם הבדל, בין ניצחון להכרעה. הניצחון הוא הישג טקטי מערכת-צבאי המושג במרחב הלחימה. ההכרעה היא תוצאה אסטרטגית-מדינית המושגת במרחב התודעה של מקבלי ההחלטות של האויב. מבצע בדרך כלל אינו מיועד להשיג הכרעה, ובמרבית המקרים הוא מיועד להחזיר מצב לקדמותו בשינויים מסוימים. מלחמה נועדה להשיג הכרעה – כפיית שינוי יסודי וסדר אחר. מבצעי צה"ל בעזה הם דוגמית של לחימת מדינה באמצעות צבא סדיר אימתני הבנוי להכרעות כמותיות מול מדינות, נגד ארגון מיליציוני (במקרה זה החמאס), הפועל בתנאי סביבת לוחמת המידע כנגד אוכלוסייה ודעת קהל ולא כנגד מערכות צבאיות או שלטוניות.

מבט על מבצע שומר החומות כדוגמה אופיינית

מבצע "שומר החומות" הוא דוגמה אופיינית לפער בין היכולות הצבאיות שנבנו לצורך המבוסס על תפיסת לחימה כמותית לצורך המדיני של ביטחון כללי ודעת קהל. הפער הזה מובנה תמיד בכול מלחמה – והוא אינו יחס קבוע אלא משתנה ומתפתח בהתאם למצב – ובעידן המידע יש הבדל באיזון בין החלק הצבאי והחלק האזרחי, במשוואת עוצמת הלחימה וההישג הנדרש בין שני אלה – ולא נדון בזה כאן.

צה"ל פיתח יכולות ותפיסות הנובעות מהעולם "הישן" של הלחימה הכמותית-תעשייתית – לגרימת נזק, יצירת אבדות ומהלומה הרסנית – כנגד אויב של ישראל הנלחם בתודעה באמצעות גרימת נזק משמעותי למעמדה ולמצבה הבין-לאומי של מדינת ישראל בסכסוך הישראלי-פלשתיני המתמשך וערעור הסדר הביטחוני הפנימי בישראל בין ערבים ליהודים, כחלק מאותה מערכה.

במבצע "שומר החומות" הייתה זו לחימה בשני ממדים שמתחככים זה בזה אך לא פועלים באותם מישורים – וכל צד ניצח במרחבו – כך שהתוצאה הסופית היא לא כלום במקרה הטוב ונזק לישראל במקרה הגרוע.

זה מצב טיפוסי לפער בהבנת הנקרא – בהבנת הלחימה של מדינה הלוחמת מלחמה תעשייתית נגד ארגון שאינו מדינה הלוחם במרחב המידע והתודעה.

יוזם הלחימה היה החמאס, ודרך פעולתו הייתה של מבצע, לא של מלחמה. בתנאי הסביבה הקיימים וביחסי הכוחות בין החמאס ומדינת ישראל החמאס אינו יכול לפתוח במלחמה תעשייתית – כי הוא לא ישרוד – ולכן פעולותיו הן ברמת מבצע.

מרחב הלחימה והיעדים שלו הם במרחב התודעה הבין-לאומי והמוסלמי – הוא רוצה להגביר את התמיכה בו, להגדיל את הסיוע בו ובמטרותיו ולחזק את עמדותיו המדיניות והצבאיות. דרך הפעולה שלו היא לגרום לישראל להפעיל כוח הרסני – המשדר ומגביר את מסרי החמאס וגורם להגברת התמכה בו.

ירי רקטות הוא הסוס הטרויאני – הוא אינו המטרה. ישראל ב'תגובה פבלובית' תגיב בהפעלת אש עוצמתית, וכול בניין הרוס וכול ילד או אישה הרוגים הם נכס לחמאס. תמונה וסרטון של אישה מקוננת וזקן ליד גל הריסות שווה עשרות מיליוני דולרים ועשרות אלפי תומכים. ישראל לעומת החמאס תציג ניצחון צבאי ותפסיד במלחמה.

אי הבנת הנקרא גורמת לבניין כוח ולתורת הפעלה מנקודת המבט העצמית שלנו, אבל הלחימה היא רב-צדדית, ובמקרה של לחימה בחמאס היעד האסטרטגי אינו ההרס וההשמדה אלא עליונות בדעת הקהל ברמה המשפיעה על מקבלי החלטות מרכזיים במישור הבין-לאומי והפנימי האיסלמי והפלשתיני – הפסקת לחימה לא מאבק קיומי בין כוחות לוחמים.

הלחימה ב"שומר החומות" הייתה יוזמה של החמאס, ואילו ישראל, בגלל מבנה הכוח, בגלל תפיסת הלחימה ובגלל חולשות של מערכת קבלת ההחלטות המדינית – נגררה ללחימה להשגת "ניצחון" – הישג טכני כמותי במקרה הזה – אך היוזמה הייתה ונשארה בידי החמאס. כדי ליטול את היוזמה צריך לאלץ את האויב לחפש דרכי לחימה אחרות או לחדול, וזאת אפשר להשיג בשתי דרכים עיקריות משולבות – האחת לסכל את יכולותיו הצבאיות לפעולה כנגדנו, והאחרת לסכל את יכולותיו להשיג את מטרותיו, שבמקרה של ארגונים הם תמיד תודעתיות. הראשונה היא התמודדות צבאית-כמותית והשנייה היא התמודדות צבאית-תודעתית. במבצע של "שומר החומות" ישראל נקטה בדרך הראשונה והשיגה (אולי) ניצחון צבאי אך הפסידה את המלחמה. לאחר הלחימה החמאס אמנם פגוע, אך לא חסר יכולת, ואילו מצבה הבין-לאומי של ישראל הוחמר כתוצאה מהמבצע. ישראל לא רצתה או לא יכלה ליטול את היוזמה ולהסיט את הלחימה למישור הצבאי-תודעתי – כי פעלנו עם מה שאנחנו רגילים ויודעים, במצב שבו סביבת הלחימה, תפיסת המלחמה והלחימה הרב-ממדית שונים מהותית. הפער ביכולת להכריע נובע מהחטאה בהבנת סביבת הלחימה, ובבניית הכוח למלחמות העבר – בתחום אבל בחוסר הבנת סביבת המלחמה המתפתחת. אנחנו מצויים בתחילתה של הלחימה בעידן המידע – מרכזי עוצמה ומרכזי כובד עוברים מיחסי כוחות כמותיים, ליחסי עוצמה-השפעה משולבים, כאשר המרכיב המכריע להערכת היתרון הוא בהשפעה הנוצרת על מקבלי ההחלטות – בכול רמה שבה אנחנו פועלים. ברמה האסטרטגית והלאומית מרכזי העוצמה נפרסים בין רובד מדיני-אזרחי לבין המאמץ הצבאי, כאשר תפקיד הדרג הצבאי הוא יצירת מצבי עליונות ושליטה עבור הדרג האזרחי, להשלמת השגת מטרות הלחימה. האיזון (בהכללה) בהשגת כלל המשימה הוא כ-40 אחוזים מאמץ צבאי (הרס, השמדה, כפייה וכו') משולב ב-60 אחוזי מאמץ מדיני-אזרחי (תודעה, מידע, מדיניות, חוסן כלכלי ואזרחי וכד'). במבצע "שומר החומות" נראה כי היחס שבו פעלה מדינת ישראל היה 90 אחוז מאמץ צבאי ו-10 אחוזי מאמץ אזרחי. החמאס לעומת זאת פעל ביחס של 70 אחוזי מאמץ אזרחי ו-30 אחוזי מאמץ צבאי, והתוצאה נראית בעין. "באופן טבעי" ארגונים מיליציוניים כדומת החמאס והחיזבאללה מתאימים את עצמם מהר יותר לסביבת הלחימה בעידן המידע מאשר צבא סדיר – ואחנו עדים לפער שנוצר. למרות הפער הגדול מאוד ביחסי העוצמה ובכוחות בין צה"ל לבין הארגונים האלה – תוצאות הלחימה מצביעים על שוויון או אפילו יתרון לארגונים בהשגת מטרותיהם, ביחס להשגת המטרות של מדינת ישראל בעימות הזה – וזו איננה הפעם הראשונה. תנאי להשגת מטרות הלחימה הוא השגת עליונות ביוזמה, גם כאשר לחימה נפתחת ביוזמת האויב אזי דרכי הלחימה ודרך הניהול חייבים להחזיר את העליונות לדינו, את היכולת להכתיב ולשלוט בהתפתחות הלחימה, את הוצאת האויב מאיזון ושיבוש תוכניתו ברמה שבה הוא ישתכנע שצריך להפסיק את הלחימה. זה לא קרה הפעם כפי שזה לא קרה במבצעים הקודמים. החמאס פסק מלחימה כאשר הוא חש שהשיג את מרבית מטרותיו – וכולן במישור התדמיתי. זה קורה גם בגלל אי הבנת הנקרא – המלחמה כנגד ארגונים היא מלחמה אחרת, עידן המידע יוצר כלים ומרחבי לחימה שצה"ל אינו ערוך כלפיהם, שמדינת ישראל לא פיתחה תפיסה ויכולות כלפיהם ואינה מפעילה מערכות לחימה צבאיות ואזרחיות בממד המידע והתודעה. סייבר הוא מרכיב אחד, אבל לחלוטין לא היחיד, ולעתים גם לא החשוב ביותר. התוכניות הרב שנתיות של צה"ל – גם כאשר הן מציגות התפתחויות מרשימה על בסיס טכנולוגי, לצד ההצטיידות והארגון ללחימה קטלנית-הרסנית – שורשיהן נעוצים עמוק בקרקע הלחימה התעשייתית – הן מציגות התפתחויות חשובות אבל אינן נותנות מענה למלחמה עתידית ושונה, זו שניצנה נראים כיום בלחימה של החמאס, החיזבאללה וגם דאע"ש, אל-קעידה והטליבן.